

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Rekomendacje

w zakresie zapewniania trwałości miejsc świadczenia usług społecznych utworzonych w ramach projektów Europejskiego Funduszu Społecznego

Anna Bugalska

Ekspertyza na zlecenie Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego

Zaprezentowane rekomendacje bazują w znacznej mierze na rozwiązaniach zaproponowanych we „Wstępnych rekomendacjach w zakresie wypracowania mechanizmów zachowania trwałości miejsc świadczenia usług społecznych utworzonych w ramach EFS”, wypracowanych w ramach sieci współpracy województw: pomorskiego, śląskiego, kujawsko-pomorskiego i łódzkiego w zakresie usprawnienia wdrażania EFS w wymiarze regionalnym. Jednocześnie zawierają część propozycji autorskich.

Głównym adresatem rekomendacji są Instytucje Zarządzające Regionalnymi Programami Operacyjnymi (IZ RPO), ale – ze względu rolę ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego w koordynacji Umowy Partnerstwa i wdrażania środków na rozwój usług społecznych w regionach – adresatem części rekomendacji jest Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju. Ze względu na dziedzinę, której dotyczą rekomendacje (trwałość usług społecznych) część rekomendacji kierowana jest także do Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministerstwa Zdrowia.

Rekomendacje dotyczą zarówno rozwiązań możliwych do wdrożenia w obecnym okresie programowania (w tym w wyniku stosownych zmian w ramach przeglądu śródkresowego), jak również rozwiązań wartych rozważenia w kolejnym okresie programowania.

I. Czynniki wpływające na trwałość świadczenia usług społecznych

1. Potencjał instytucjonalny lokalnych podmiotów

Aby rozmawiać o zapewnianiu trwałości świadczenia usług społecznych w pierwszej kolejności należy odpowiedzieć na pytanie, od czego ta trwałość zależy. A zależy od wielu czynników, które składają się na potencjał instytucjonalny danego podmiotu, który z kolei przekłada się na jego zdolność do świadczenia usług społecznych w sposób ciągły. Potencjał ten obejmuje w szczególności takie elementy jak: kadry i ich kompetencje, know-how, możliwości finansowe zaplecze infrastrukturalne i wyposażenie, strategia rozwoju danego podmiotu, a w przypadku samorządów strategia rozwoju lokalnego (w tym rozwoju usług społecznych i ich deinstytucjonalizacji).

Ważne jest nie tylko to, jak powyższe elementy kształtują się w danym podmiocie na etapie aplikowania o środki europejskie, ale także to, jak będą się kształtowały w momencie zakończenia realizacji projektu. **Okres ten może i powinien być wykorzystany zarówno przez IZ RPO (lub inne podmioty w regionie), jak i przez sam podmiot do wzmocnienia potencjału do świadczenia usług społecznych w sposób trwały po zakończeniu realizacji projektu.**

Należy też zaznaczyć, że poszczególne elementy decydujące o potencjale instytucjonalnym są ściśle skorelowane z formą działania podmiotu. Pewne elementy będą mocnym punktem samorządów (np. stabilność finansowa, dostęp do infrastruktury, inne – organizacje pozarządowych (np. elastyczność działania, innowacyjność), a jeszcze inne – przedsiębiorstw społecznych (np. możliwość pozyskiwania środków na realizację usług społecznych z prowadzonej działalności gospodarczej). Te różnice wynikają z natury poszczególnych podmiotów. **Do rodzaju podmiotów IZ RPO (lub inne podmioty w regionie) powinna dostosować działania wzmacniające ich potencjał do trwałego świadczenia usług po zakończeniu finansowania EFS.**

2. Podejście do świadczenia usług społecznych w samorządach oraz długofalowa współpraca międzysektorowa w oparciu o uzgodniony program/plan działania na rzecz rozwoju usług społecznych

W odniesieniu do samorządów lokalnych działania na rzecz trwałości świadczenia usług społecznych powinna koncentrować się w szczególności na:

- Zmianie sposobu świadczenia usług społecznych poprzez przejście od opieki instytucjonalnej do usług świadczonych w społeczności lokalnej, które są mniej kosztowne a jednocześnie lepiej odpowiadają na potrzeby mieszkańców. **Zmiana sposobu świadczenia usług spowoduje zmniejszenie nakładów na opiekę instytucjonalną, uwalniając środki na utrzymanie utworzonych z EFS miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej.** Takie działania są jednak procesami długofalowymi, wymagającymi lokalnej strategii deinstytucjonalizacji (niekoniecznie w formie obszernego dokumentu, ale dokumentu, który nakreśli wizji działań w tym zakresie). Opracowanie takiej wizji a następnie jej wdrożenie, w przypadku wielu samorządów, wymagać będzie wsparcia kompetencyjnego i finansowego na stworzenie takich planów a potem finansowanie usług (w szczególności w okresie przejściowym kiedy równolegle finansowane są działania środowiskowe i opieka instytucjonalna).
- Zmianie sposobu świadczenia usług społecznych poprzez zaangażowanie w realizację tych usług w większej skali i zakresie podmiotów zewnętrznych. Jak pokazują dane (m.in. Najwyższej Izby Kontroli) bardziej kosztowne dla samorządu jest świadczenie usług przez jego jednostki własne. Bardziej opłacalne finansowo jest natomiast zlecenie usług podmiotom zewnętrznym, przy jednoczesnej dbałości o jakość usług. Kluczowe znaczenie ma sposób zlecenia usług. Powinno to być:
 - zlecenie w trybie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Wówczas usługi będą realizowane przez organizacje pozarządowe lub inne podmioty ekonomii społecznej, które mają większą elastyczność i innowacyjność działania, lepsze rozeznanie potrzeb odbiorców usług i większe możliwości dotarcia do grup docelowych, również tych niewidocznych dla instytucji publicznych;

- kupowanie usług, ale z zastosowaniem kryteriów pozacenowych i z wykorzystaniem społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych, co zwiększy szanse realizacji tych usług przez przedsiębiorstwa społeczne. Jest to o tyle ważne, że przedsiębiorstwa te silnie bazują na zasobach lokalnych, są zakorzenione w lokalnym środowisku i ze względu na więzi ze społecznością zależy im na zaspokajaniu potrzeb tej społeczności.

Zmiana sposobu świadczenia usług pozwoli ograniczyć koszty usług. Oszczędności umożliwią finansowanie nowych miejsc świadczenia usług powstałych w ramach projektów EFS. Żeby samorządy zmieniły sposób dostarczania usług do mieszkańców potrzebują wsparcia w tym zakresie.

- Zachęcaniu samorządów do tworzenia partnerstw z udziałem podmiotów ekonomii społecznej (partnerstw publiczno-społecznych), łączących zasoby finansowe, materialne i kompetencje różnych instytucji na poziomie lokalnym do realizacji usług społecznych w ramach projektu.
- Przygotowaniu strategii wyjścia z projektu (tzn. strategii kontynuowania usług społecznych po zakończeniu realizacji projektu) i stopniowego przejmowania finansowania przez budżet samorządu, przy ewentualnym wykorzystaniu montażu finansowych.

W odniesieniu do organizacji pozarządowych działania na rzecz trwałości usług społecznych po zakończeniu realizacji projektów EFS będą ściśle związane z pozyskiwaniem w sposób długotrwały środków na świadczenie tych usług. Środki te mogą być pozyskiwane:

- w ramach współpracy z samorządami w oparciu o ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Ta forma współpracy, zwłaszcza w ramach kontraktów wieloletnich, daje duże szanse na zapewnienie trwałości świadczenia usług społecznych przez NGO po zakończeniu projektu.
- poprzez wprowadzanie odpłatności za usługi. Jednak cena w wysokości pokrywającej koszty dostarczenia usług może okazać się zbyt wysoka i być barierą w dostępie do tych usług. Jednak częściowa odpłatność za usługi wydaje się zasadna. Kluczowe jest właściwe zaplanowanie wysokości opłat.
- dzięki ekonomizacji organizacji pozarządowej lub przekształceniu tej organizacji w przedsiębiorstwo społeczne. Uzyskując przychody z działalności gospodarczej (niekoniecznie przychody z usług społecznych), NGO może przeznaczać te przychody na realizację usług społecznych. Ekonomizacja jest jednak pewnym procesem, często wieloletnim, wymagającym wzmocnienia kompetencji do prowadzenia działalności ekonomicznej, ale także inwestycji w niezbędną do prowadzenia tej działalności infrastrukturę, jej adaptację, wyposażenie itd.
- ze środków EFS na kontynuację działań lub z innych programów grantowych, w tym na poziomie rządowym np. Senior+ czy Opieka 75+.

W związku z powyższym dla beneficjentów EFS będących organizacjami pozarządowymi potrzebna jest strategia wyjścia z projektu, uwzględniająca wybrane lub wszystkie z ww. dróg finansowania usług społecznych.

I samorządy i organizacje pozarządowe muszą **poszukiwać możliwości montażu finansowych z udziałem środków samorządu, podmiotów ekonomii społecznej, ale także odbiorców usług społecznych (odpłatność za usługi)**. Wydaje się, że w nadchodzących latach (ze względu na brak rąk do pracy spowodowany starzeniem się społeczeństwa) również pracodawcy (w tym przedsiębiorcy) będą musieli mocniej niż dotychczas zaangażować się w finansowanie usług społecznych (tych o charakterze opiekuńczym) dla rodzin swoich pracowników, aby nie rezygnowali z pracy ze względu na konieczność sprawowania opieki.

II. Rekomendacje dla Instytucji Zarządzających Regionalnym Programem Operacyjnym w oddziaływaniu na trwałość świadczenia usług społecznych

Biorąc pod uwagę czynniki wpływające na trwałość świadczenia usług społecznych, IZ RPO (wspólnie z innymi instytucjami na poziomie samorządu województwa) powinna tworzyć warunki do wdrożenia nowego podejścia do realizacji usług społecznych na wszystkich etapach realizacji RPO, najlepiej już od momentu programowania środków EFS i EFRR na rozwój usług społecznych.

1. Etap programowania

Wydaje się, że działania wymienione w rozdziale II nie są bezpośrednio związane z działalnością IZ RPO. Ta jednak, chociaż sama większość tych działań nie będzie realizowała, ma decydujący wpływ na zakres interwencji EFS (programowanie strategiczne) oraz koncepcję wdrażania tej interwencji (programowanie operacyjne). Musi, wspólnie z innymi aktorami regionalnymi, zdecydować o tym, jakie działania będą finansowane, a także kto będzie je realizował, w jakim trybie będzie wybierany, kiedy, jakie będą przypisane do tych działań wskaźniki i alokacje. W związku z tym to, co zadzieje się na etapie programowania RPO w sferze przygotowania koncepcji wdrażania bezpośrednio przekłada się na etap przygotowania konkursów/naborów.

W celu zapewnienia trwałości świadczenia usług społecznych po zakończeniu projektów EFS, rekomenduje się uwzględnienie w ramach interwencji EFS działań wymienionych w rozdziale I. Poniżej zamieszczono rekomendacje szczegółowe:

Rekomendacja 1 – przygotowanie koncepcji i szczegółowego planu wdrażania usług społecznych na cały okres programowania w podziale na poszczególne lata realizacji

Taka koncepcja i plan będą dawały potencjalnym beneficjentom pełen obraz działań, które będą realizowane przez IZ RPO w dłuższej perspektywie czasowej. Dzięki temu będą oni widzieli, kiedy mogą startować w konkursach/naborach pozakonkursowych, i jak wykorzystać czas do konkursu/naboru na wzmocnienie swojego potencjału, przygotowania koncepcji wyjścia z projektu. Dodatkowo koncepcja i plan ułatwiałyby zarządzania RPO w zakresie usług społecznych i był punktem odniesienia do przygotowania naborów konkursowych i pozakonkursowych. Byłoby przydatne w kontekście zapewnienia ciągłości i spójności działań IZ RPO (przy zmieniających się kadrach w ramach IZ RPO). Byłby także wyznacznikiem do pracy dla innych instytucji w regionie (np. Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej – ROPS) w kontekście pracy z samorządami, organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami ekonomii społecznej, przedsiębiorstwami społecznymi itd.

Termin wdrożenia: prace nad koncepcją i wstępnym planem – obecna perspektywa finansowa (jako stworzenie gruntu pod kolejny okres programowania); prace nad szczegółowym planem i jego wdrożenie – nowa perspektywa finansowa

Możliwe sposoby wdrożenia: Koncepcja i plan powinny być opracowane we współpracy z innymi instytucjami w regionie, w tym w szczególności z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w oparciu o regionalny plan/program rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji. Do jego opracowania warto także zaprosić międzysektorowe zespoły specjalistów ds. programowania i usług społecznych oraz pracowników IZ RPO odpowiedzialnych za EFRR lub członków Komitetu Monitorującego RPO. Koncepcja i plan powinny obejmować nie tylko zamierzenia dotyczące EFS, ale także EFRR.

Szczegółowy plan powinien zawierać kluczowe informacje w podziale na lata. Jego realizacja powinna być monitorowana i w razie potrzeby aktualizowana, jednak nie częściej niż co dwa lata, by był to w miarę stabilny dokument. Ważnym elementem tego planu powinna być informacja o tym, które instytucje mogą pomóc poszczególnym rodzajom potencjalnych beneficjentów w przygotowaniu się do projektu (w sensie instytucjonalnym, myślenia o projekcie jako elemencie większej całości długofalowych działań podmiotu i jego funkcjonowania) i do przejścia finansowania po zakończeniu realizacji projektu. Plan powinien być udostępniony do publicznej wiadomości.

Rekomendacja 2 – finansowanie w ramach RPO działań wspierających samorządy w planowaniu i realizacji procesów deinstytucjonalizacji

Termin wdrożenia: obecna perspektywa finansowa jako grunt pod wykorzystanie środków europejskich w nowym okresie programowania. Nawet jeśli działania te nie zostaną podjęte na szeroką skalę, to warto w nie inwestować już teraz, tworząc przestrzeń do uczenia się przez samorządy, jak planować i realizować procesy deinstytucjonalizacji. Ich doświadczenia będą mogły posłużyć innym samorządom w regionie. W przypadku braku alokacji lub braku stosownych zapisów w RPO, można wykorzystać przegląd śródkresowym do wprowadzenia stosownych zmian w RPO.

Możliwe sposoby wdrożenia: Dodanie typu operacji w ramach obecnego RPO (SZOOP), ale także zaplanowanie tego typu działań w kolejnym RPO. Możliwe wdrożenie jeszcze w obecnym okresie programowania wg kilku wariantów:

- Wariant 1: Konkurs dla samorządów na stworzenie lokalnych planów deinstytucjonalizacji (w tym m.in. na stworzenie partycypacyjnej diagnozy, badanie potrzeb, zewnętrzne wsparcie eksperckie, działania edukacyjne dla kadr instytucji objętych procesami deinstytucjonalizacji, zaangażowanie tych pracowników w prace nad planem itd.) Analogiczne konkursy były realizowane na początku obecnej perspektywy finansowej dla samorządów zainteresowanych realizacją działań rewitalizacyjnych i dotyczyły lokalnych/gminnych programów rewitalizacji.
- Wariant 2: Projekt pozakonkursowy właściwej instytucji regionalnej (Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej) lub konkurs, w którym zostanie wybrany jeden lub kilka (subregionalnie) podmiotów, będą animowały samorzady do podjęcia takich prac, rekrutowały samorzady, a następnie doradzały i wspierały w procesie pracy nad planem deinstytucjonalizacji.

Wariant 1 i 2 nie muszą być wobec siebie konkurencyjne. Wariant 1 można zastosować w obecnej lub na początku przyszłej perspektywy finansowej dla chętnych i gotowych na wyzwanie deinstytucjonalizacji, bardziej dojrzałych, świadomych samorządów, natomiast wariant 2 – można uruchomić już po konkursie w ramach wariantu 1 lub w połowie kolejnej perspektywy finansowej dla tych, którzy potrzebują intensywniejszej animacji i wsparcia albo po prostu potrzebowali więcej czasu by dojrzeć do decyzji o deinstytucjonalizacji („białe plamy” na mapie województwa będą widoczne po zrealizowaniu wariantu 1).

Niezależnie od tego, który wariant zostanie wybrany **warto rozważyć rozszerzenie projektu koordynacyjnego ROPS o przygotowanie założeń regionalnego programu deinstytucjonalizacji**. Czy dokument zostanie użyty już w tej perspektywie finansowej, czy też będzie podstawą programowania i realizacji nowej perspektywy zależy od uwarunkowań regionalnych. Nie ma jednak wątpliwości, że profilowanie interwencji musi być oparte o dowody oraz kierunkowe określenie oddziaływania.

Rekomendacja 3 – finansowanie w ramach RPO działań służących zwiększeniu przez samorząd skali usług społecznych zleczanych lub kupowanych od podmiotów zewnętrznych oraz pobudzających partnerstwa publiczno-społeczne

Umożliwienie finansowania w ramach RPO działań, dzięki którym lokalne samorzady będą mogły przygotować i wdrażać długofalową politykę współpracy z organizacjami pozarządowymi i podmiotami ekonomii społecznej, a także politykę kupowania usług społecznych z wykorzystaniem społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych. Koncentracja działań powinna dotyczyć podnoszenia świadomości i umiejętności samorządów oraz towarzyszenia im w procesie uczenia się i zmiany podejścia do zlecania zadań podmiotom zewnętrznym. Dodatkowo warto skupić oddziaływanie na usługach społecznych i na wybranych samorządach (zamiast powszechności działań i kierowanie ich do wszystkich samorządów, akcent na skuteczność, przy zgodzie na wysoką intensywność pracy z wybranymi samorządami).

Należy zaznaczyć, że obecnie barierą we wdrażaniu niektórych rozwiązań jest obawa samorządów przed popełnieniem błędów przy stosowaniu społecznych aspektów zamówień publicznych i negatywnymi wynikami kontroli prowadzonej przez różne podmioty w tym RIO.

Termin wdrożenia: przyszła perspektywa finansowa

Możliwe sposoby wdrożenia: Wprowadzenie typu operacji do RPO i wskazanie jako beneficjenta partnerstwa regionalnego ośrodka polityki społecznej przy ścisłej współpracy z Regionalną Izbą Obrachunkową¹ i przy jednoczesnym właściwym zaplanowaniu wartości docelowych wskaźników (bez konieczności obejmowania wsparciem wszystkich samorządów w województwie) i alokacji adekwatnej do wskaźników,

Równoległe niezbędne jest uruchomienie z poziomu krajowego w ramach obecnej perspektywy finansowej komponentu edukacyjnego w ramach projektu Urzędu Zamówień Publicznych dedykowanego do pracowników RIO w kontekście stosowania społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych.

¹ Rola RIO jest do rozważenia, jednak wsparcie tej instytucji w wypracowaniu wzorcowych dokumentów dla JST oraz ich edukacja są kluczowym elementem uzyskania sukcesu.

Rekomendacja 4 – zaplanowanie działań wspierających beneficjentów EFS w opracowaniu strategii kontynuacji usług po zakończeniu projektu w ramach RPO i realizacja tych działań

Termin wdrożenia: obecna i przyszła perspektywa finansowa

Możliwe sposoby wdrożenia:

W obecnej perspektywie:

- Wygospodarowanie dodatkowych środków (w ramach pomocy technicznej lub priorytetu inwestycyjnego 9(iv) na tego rodzaju działania). Jeśli to konieczne wprowadzenie nowego typu operacji do RPO w trakcie przeglądu śródkresowego. Wybranie przez IZ RPO podmiotu, który wesprze podmioty w opracowaniu strategii wyjścia.
- Bazowanie na obecnie realizowanych projektach: ROPS i Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej i (w miarę dostępności zasobów finansowych i kompetencyjnych) w ramach tych projektów pomoc w przygotowaniu strategii i realizacji wyjścia z projektu (dla samorządów – ROPS, dla organizacji pozarządowych – OWES). Należy pamiętać, że projekty te nie zakładały takich działań, w związku z tym nałożenie dodatkowych wymogów może być niemożliwe do sfinansowania i zrealizowania przez te podmioty i wymaga to indywidualnych uzgodnień.

W przyszłej perspektywie finansowej wygospodarowanie środków w ramach celu szczegółowego dotyczącego rozwoju usług/pomocy technicznej i powierzenie zadań związanych z opracowaniem strategii wyjścia alternatywnie: ROPS, ROPS i OWES (w zależności od rodzaju beneficjenta), innemu podmiotowi wybranemu w konkursie albo wybranemu bezpośrednio przez IZ RPO w trybie konkurencyjnym, jeżeli IZ RPO zdecyduje się uruchomić środki w ramach pomocy technicznej w ramach projektu. Ostatnia wskazana możliwość jest analogiczna do obecnych działań Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju jako koordynatora Umowy Partnerstwa, które zakontraktowało firmę świadczącą doradztwo z zakresu realizacji zasady dostępności dla osób z niepełnosprawnością. Doradztwo adresowane jest do Instytucji Zarządzających.

2. Etap przygotowania konkursu/naboru

Rekomendacja 5 – silniejsze zintegrowanie wybieranych projektów z długofalową wizją rozwoju usług społecznych w danej społeczności i przyjmowanie do realizacji pakietów projektów służących realizacji tej wizji (na preferencyjnych zasadach)

Termin wdrożenia: pilotażowo – obecna perspektywa, bardziej powszechnie - przyszła perspektywa finansowa

Możliwe sposoby wdrożenia: Przyznawanie dofinansowania w oparciu o lokalne plany deinstytucjonalizacji, pozytywnie ocenione przez IZ RPO uwzględniające plan regionalny lub sporządzane w korelacji z planem regionalnym planem/programem deinstytucjonalizacji. Plany deinstytucjonalizacji tworzone byłyby w oparciu o krajowe lub regionalne plany/programy i oceniane w oparciu o ustalone w konkursie/naborze kryteria (np. takie jak partycypacyjne tworzenie diagnozy i działań, zaangażowanie sektora społecznego i przedsiębiorstw społecznych w realizację działań w ramach planu itp.). Oceny dokonywaliby eksperci w dziedzinie deinstytucjonalizacji, pracujący w instytucjach regionalnych (w szczególności ROPS) oraz wywodzący się z innych środowisk (np. akademickiego, społecznego). Kluczowa jest międzysektorowość i różnorodność składu oceniającego. Jednym z etapów oceny takiego planu mogłoby być spotkanie z reprezentacją środowiska, które tworzyło plan.

Pozytywna ocena planu deinstytucjonalizacji byłaby warunkiem dostępu do środków europejskich (EFS, ale także EFRR), a wskazane w nim inwestycje dofinansowane na preferencyjnych zasadach w stosunku do pozostałych beneficjentów, którzy takiej strategii nie posiadają. Preferencje te mogłyby polegać na przykład na: wyodrębnieniu alokacji EFS na realizację planu w trybie pozakonkursowym przez cały okres programowania (z rewizją założeń projektu co 2 lata), ogłaszaniu konkursu na dofinansowanie pakietu projektów (różnych beneficjentów) służących realizacji danego planu deinstytucjonalizacji, wyodrębnieniu puli środków EFRR na infrastrukturę środowiskowych usług społecznych i zagwarantowanie pozakonkursowego trybu wyboru tych projektów.

Rekomendacja 6 – wykorzystanie kryteriów wyboru projektów zwiększających szansę na trwałość oraz trybu pozakonkursowego

Termin wdrożenia: obecna i przyszła perspektywa finansowa

Sposób wdrożenia: Za kluczowe kryteria mające wpływ na zachowanie trwałości świadczenia usług należy uznać:

- Doświadczenie w realizacji usług społecznych, ale w powiązaniu z zakorzenieniem lokalnym: kryteria dotyczące potencjału instytucjonalnego danego podmiotu w zakresie świadczenia usług społecznych w społeczności lokalnej, w której realizowany będzie projekt. Lokalne zakorzenienie podmiotu ma istotny wpływ na trwałość usług społecznych i dotarcie do osób najbardziej potrzebujących pomocy (ze względu na znajomość społeczności, więzi organizacji z tą społecznością, fakt wywodzenia się pracowników organizacji z tej społeczności itd.),
- Realizacja projektu przez wielosektorowe partnerstwa jako sposób na łączenie zasobów finansowych, kompetencyjnych, materialnych,
- W przypadku, gdy beneficjentem jest samorząd stosowanie w ramach projektów mechanizmów zlecenia usług społecznych organizacjom pozarządowym lub kupowania tych usług z wykorzystaniem społecznych aspektów zamówień publicznych,
- Wymogi dotyczące pokazania strategii wejścia do projektu (m.in. umiejscowienia projektu w strukturze dotychczasowych i przyszłych działań organizacji),
- Wymogi dotyczące opracowania strategii wyjścia z projektu i pokazania jak będzie zapewniona trwałość świadczenia usług oraz zobowiązanie do wdrożenia tej strategii na etapie realizacji projektu.

IZ RPO powinna dążyć do tego, by stawianiu wymogów towarzyszyło wsparcie projektodawców i beneficjentów w ich spełnieniu. Zwłaszcza, że bardzo często kryteria mają charakter deklaracyjny i są nieweryfikowalne lub trudno weryfikowalne na etapie oceny wniosku, a potem na kolejnych etapach realizacji projektu i po jego zakończeniu.

Do trwałości świadczenia usług może przyczyniać się też pozakonkursowy sposób wyboru i realizacji projektów.

Rekomendacja 7 – Zmiana sposobu przygotowania dokumentacji konkursowej w taki sposób by była bardziej zrozumiała dla potencjalnych wnioskodawców

Termin wdrożenia: obecna perspektywa finansowa

Możliwe sposoby wdrożenia: W ramach ogłoszenia o naborze należałoby:

- opowiedzieć (używając prostego języka), o tym, czemu ma służyć konkurs, do czego ma doprowadzić, jak wpłynąć na życie mieszkańców lokalnych społeczności. Tutaj można mówić o oczekiwaniach IZ RPO i sugestiach, a nie tylko o twardych wymogach określonych kryteriami wyboru projektu. Elementem tego opisu powinien być wątek trwałości zmiany społecznej, a tym samym trwałości działań po zakończeniu finansowania z EFS.
- wskazać, jakie podmioty mogą pomóc wnioskodawcom, a później również beneficjentom w zrozumieniu wymogu trwałości, opracowaniu planu utrzymania trwałości miejsc świadczenia usług po zakończeniu projektu. Bez zrozumienia tego, czym jest trwałość świadczenia usług i bez zrozumienia, czym jest strategia wyjścia z projektu, a potem bez jej opracowania i wdrożenia, działania wielu beneficjentów będą pozorne.

Rekomendacja 8 – Dopuszczenie elastyczności w wyborze narzędzi do realizacji celu i rezultatów na etapie wdrażania

Termin wdrożenia: obecna i przyszła perspektywa finansowa

Możliwe sposoby wdrażania: wprowadzenie do regulaminów konkursów i naborów zapisów umożliwiających beneficjentom większą elastyczność i szybkość działania przy realizacji projektu, w sytuacjach gdy zmianie ulegają stosowane narzędzia, metody działania natomiast nie wpływa to na wzrost wartości projektu ani

obniżenie rezultatów (wyrażonych wskaźnikami). Należałoby tu rozważyć możliwość ryczałtowych kwot finansujących proces deinstytucjonalizacji.

3. Etap wdrażania projektu

Rekomendacja 9 – ułatwianie beneficjentom elastycznego i szybkiego podejmowanie decyzji na etapie wdrażania projektu

Termin wdrożenia: w obecnej i przyszłej perspektywie finansowej

Możliwe sposoby wdrażania:

- większa otwartość po stronie opiekunów projektów w ramach IZ RPO na elastyczność i szybkość działania beneficjentów. Otwarcie na argumenty i umożliwianie dokonywania zmian w projekcie, jeśli nie wpływają na zwiększenie budżetu projektu i obniżenie wskaźników. Zapoznawanie się również z merytorycznymi postępowaniami (np. wizyty studyjne u beneficjentów). Przełamanie wizerunku IZ RPO jako instytucji, której należy się bać (ponieważ zakwestionuje wydatki) i jest oporna na wyjaśnienia. IZ RPO musi mieć świadomość, że brak szybkości i elastyczności działania (wynikająca niejednokrotnie z braku pewności czy IZ RPO nie zakwestionuje wydatków i czy przyjmie wyjaśnienie) może być powodem nieosiągnięcia zakładanych w projekcie rezultatów, ale też dostarczania usług w sposób niedostosowany do indywidualnych potrzeb odbiorców.
- podpowiadanie beneficjentom jakie są możliwości zmian w ramach projektów i rozliczania projektów. Nie wszyscy beneficjenci nadążają za zmianami w wytycznych w zakresie kwalifikowalności wydatków i innych ważnych dla realizacji dokumentów, więc ważne jest dostarczanie im na bieżąco informacji w tym zakresie np. w formie szkoleń grupowych lub indywidualnego doradztwa.
- silniejsza współpraca pracowników IZ RPO z różnych działów w celu zrozumienia celu konkursu i projektów, logiki i specyfiki poszczególnych projektów (zwłaszcza tych bardziej skomplikowanych) i beneficjentów. W szczególności ważna jest współpraca:
 - pionu programowania (autorów wizji strategicznej i koncepcji operacyjnej, w tym wieloletniego ramowego planu wdrażania przez IZ RPO działań związanych z usługami społecznymi, patrz rekomendacja 4) z pionem oceny projektów,
 - pionu programowania i oceny projektów z opiekunami projektów,
 - pionu programowania i opiekunów projektów z pionem kontroli.

Rekomendacja 10 – organizowanie okresowych spotkań z beneficjentami lub z podmiotem/podmiotami odpowiedzialnymi za ich wsparcie w przygotowaniu i realizacji strategii wyjścia

Termin wdrożenia: obecna i przyszła perspektywa finansowa

Okresowe spotkania z beneficjentami w celu omówienia postępów w realizacji projektów (nie tylko wskaźników i postępu finansowego, które i tak wykazywane są we wnioskach o płatność), ale przede wszystkim postępów merytorycznych oraz postępów w opracowaniu i wdrażaniu strategii wyjścia (o ile realizacja tej strategii ma się rozpocząć w trakcie realizacji projektu). Wydaje się, że ze względu na ograniczone zasoby kadrowe może to być trudne, dlatego alternatywną propozycją jest współpraca IZ RPO z podmiotami realizującymi wsparcie dla beneficjentów w zakresie przygotowania i realizacji strategii wyjścia.

III. Rekomendacje dla Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju, Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwa Zdrowia

Rekomendacja 1 – opracowanie na poziomie krajowym wymogów i kryteriów oceny dla lokalnych programów deinstytucjonalizacji

Termin wdrożenia: obecna perspektywa finansowa

Sposób wdrożenia: Powiązanie finansowania w ramach RPO z pozytywną oceną lokalnych planów deinstytucjonalizacji wymaga minimalnego wystandaryzowania tych planów i sposobu ich przygotowania, aby

zagwarantować wysoką ich jakość. Dodatkowo należy wypracować w sposób ogólnopolski kryteria oceny tych planów. Praca nad minimalnymi wymogami dla planów i kryteriami ich oceny powinna być prowadzona z udziałem IZ RPO, ROPS, samorządów lokalnych, środowiska akademickiego, środowiska ekonomii społecznej i innych ekspertów. Do wypracowania standardów i kryteriów można wykorzystać możliwości finansowe PO WER.

Adresaci: wiodące działania w tym zakresie powinny należeć do Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju – MiiR (jako koordynatora Umowy Partnerstwa) we współpracy z MRPIPS i MZ jako podmiotami właściwymi merytorycznie w zakresie usług społecznych i opracowania ogólnopolskiej strategii deinstytucjonalizacji

Rekomendacja 2 – zwiększenie przejrzystości działań w zakresie opracowania ogólnopolskiej strategii/programu deinstytucjonalizacji i zaangażowanie w prace nad nią IZ RPO, ROPS, samorządów lokalnych, środowiska pozarządowego oraz innych środowisk (w tym inkubatorów innowacji społecznych w dziedzinie usług społecznych)

Termin wdrożenia: obecna perspektywa finansowa

Możliwe sposoby wdrożenia:

- Przygotowanie przez MRPIPS i MZ wstępnego materiału określającego zasady deinstytucjonalizacji dla poszczególnych typów usług społecznych i zdrowotnych (część Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu lub odrębny dokument)
- Uruchomienie zakładki na stronie internetowej poświęconej pracom nad strategią (harmonogram prac, wydarzenia, wyniki prac)
- Włączenie IZ RPO, ROPS, samorządów lokalnych, realizatorów usług społecznych itd. w prace nad strategią (diagnozowanie potrzeb, problemów, wyzwań, poszukiwanie rozwiązań, konsultowanie itd.)

Adresaci: MZ i MRPIPS odpowiedzialne za przygotowanie ogólnopolskiej strategii deinstytucjonalizacji

Rekomendacja 3 – stworzenie ogólnopolskiej sieci współpracy IZ RPO w zakresie usług społecznych

Pożądane jest stworzenie przy MiiR przestrzeni dla IZ RPO do wzajemnego uczenia się i wymiany doświadczeń w zakresie poprawy dostępu do usług społecznych w Polsce i poszczególnych regionach, ale także do czerpania z wiedzy i doświadczeń ekspertów i praktyków w dziedzinie usług społecznych wywodzących się z różnych środowisk: akademickiego i naukowego, pozarządowego, przedsiębiorczości społecznej, biznesowego itd. Istniejące obecnie mechanizmy wzajemnego uczenia się IZ RPO nie są wystarczające.

Termin wdrożenia: obecna perspektywa finansowa

Możliwe sposoby wdrożenia: uruchomienie środków pomocy technicznej na stworzenie ogólnopolskiej sieci współpracy w zakresie usług społecznych dla IZ RPO z udziałem MiiR jako uczestnikiem sieci współpracy:

- analogicznie do obecnie realizowanego konkursu grantowego dla IZ RPO,
- w formie wyboru zewnętrznego podmiotu organizującego pracę sieci i wspierającego IZ RPO (analogicznie do zakontraktowanego przez MiiR doradztwa związanego z przestrzeganiem zasady dostępności dla osób z niepełnosprawnością)

Adresaci: Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju

Rekomendacja 4 – oddziaływanie na zwiększenie skali zakupów w ramach społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych poprzez szkolenia dla RIO

Termin wdrożenia: obecna perspektywa finansowa

Sposób wdrożenia: uruchomienie z poziomu krajowego w ramach obecnej perspektywy finansowej komponentu edukacyjnego w ramach projektu Urzędu Zamówień Publicznych dedykowanego dla pracowników Regionalnych Izb Obrachunkowych (RIO) w kontekście stosowania społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych.

Adresaci: Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju